

Μάθημα 21ο

Παράγοντες αποπροσανατολισμοῦ γιὰ τὴ θέωση:
γ) ὁ αὐτονομισμός.

Ἡ κατασκευή τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος (Α΄).

Ἡ ἐγάμε, παιδιά, τὴν περασμένη Κυριακὴ ὅτι, προ-
κειμένου νὰ φθάσουμε στὴ θέωση, δηλαδή στὸν
ἀληθινὸ μας προορισμό, στὴν καταξίωση τοῦ κατ'
εἰκόνα πού ἔχουμε στὴν ὑπαρξή μας, πρέπει νὰ
ὑπερπηδήσουμε τρία ἐμπόδια.

Τὸ πρῶτο εἶχαμε πεῖ πὼς εἶναι ἡ ἁμαρτία. Τὸ δεύ-
τερο εἶναι ἡ κυκλικὴ ἀντίληψη τῆς Ἱστορίας, ἀπὸ τὴν
ὁποία πρέπει νὰ ἀπελευθερωθοῦμε. Σύμφωνα μ' αὐτὴ
τὴν ἀντίληψη, δέν ὑπάρχει τέρμα τῆς Ἱστορίας, κι ἔτσι
δέν περιμένουμε στό τέλος της νὰ ξανάρθει ὁ Χριστός.
Κατὰ τὴν εὐθύγραμμη ὅμως ἀντίληψη τῆς Ἱστορίας, ὁ
χρόνος τελειώνει, καί μάλιστα τελειώνει τὴν στιγμὴ ἀ-
κριβῶς πού θά ἔρθῃ ὁ Χριστός· δηλαδή μέ τὸν ἐρχομό
τοῦ Χριστοῦ, ἔχουμε καί τὸ τέλος τῆς Ἱστορίας.

Πραγματικά, αὐτό εἶναι ἓνα σημαντικό στοιχεῖο
γιὰ τὴν πνευματικὴ μας ζωὴ, ὅταν πιστεύουμε ὅτι ὁ
Χριστός θά ξανάρθῃ. Ἐκτός τοῦ ὅτι αὐτό ἀποτελεῖ
βεβαίως ἓνα ἀναπόσπαστο στοιχεῖο τῆς πίστεώς μας,

ἀποτελεῖ καί ἓνα θεμελιώδους σημασίας σημεῖο ὡς πρὸς τὴ ζωὴ μας καὶ τὴν πνευματικότητά μας· διότι, ἂν δέν περιμένουμε νὰ ἔρθει ὁ Χριστὸς ὡς Κριτὴς, ἀλλὰ καὶ κατόπιν ὡς Νυμφίος, πού θά μᾶς παραλάβει στή Βασιλεία Του, τότε βεβαίως δέν μποροῦμε καὶ νὰ ρυθμίσουμε τὴ ζωὴ μας.

Αὐτά, παιδιά, λέγαμε τὴν περασμένη φορὰ.

Ἔχουμε ὅμως κι ἓνα τρίτο ἐμπόδιο· εἶναι ὁ αὐτονομισμός, ἀπὸ τὸν ὁποῖο πρέπει νὰ ἐλευθερωθοῦμε, γιὰ νὰ ἀνοίξει ὁ δρόμος νὰ φθάσουμε στὸν προορισμὸ μας, στὴν πραγμάτωση τοῦ προορισμοῦ μας, τὴ θέωση.

Τί εἶναι αὐτονομισμός;

Αὐτονομισμός εἶναι ἡ θέληση τοῦ ἀνθρώπου γιὰ ἀνεξαρτησία ἀπὸ τὸν Θεό, δηλαδή νὰ μὴν ἔχει καμμία ἐξάρτηση ἀπὸ τὸν Θεό. Παρότι σήμερα ἔχουμε πολλοὺς Χριστιανούς, ὅμως ζοῦν αὐτὸν τὸν αὐτονομισμό! Καὶ δέν εἶναι τίποτα ἄλλο παρὰ τὸ προπατορικό ἁμάρτημα, ἀνανεούμενο καὶ ἐπαναλαμβανόμενο μέσα στὴν Ἱστορία.

Καί, ξέρετε, εἶναι τὸ πρῶτο ἀνθρώπινο ἁμάρτημα. Ὁ Ἀδάμ καὶ ἡ Εὗα δέν ἔκαναν καμμία ἄλλη ἁμαρτία μέσα στὸν παράδεισο, παρὰ αὐτὴν καὶ μόνο, τὸ ἁμάρτημα τῆς αὐτονομίας, ὅταν, μέ ὑπόδειξη τοῦ διαβόλου, θέλησαν νὰ θεωθοῦν χωρὶς τὸν Θεό.

Τί τοὺς εἶπε ὁ διάβολος; Ὁ Θεὸς σᾶς εἶπε νὰ μὴ δοκιμάσετε ἀπὸ τὸν καρπὸ, σᾶς ἔβαλε μίαν ἐντολή, ἀκριβῶς γιὰ νὰ σᾶς ἐμποδίσει ἀπὸ τὸ νὰ γίνετε θεοί.¹ Ψεῦδος!... Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Κύριος εἶπε ὅτι ὁ διάβολος εἶναι ἀπ' ἀρχῆς ψεύστης, ἀλλὰ καὶ ὁ πατέρας τοῦ ψεύ-

1. Βλ. Γέν. 3, 1-5.

δους,² αὐτός δηλαδή γεννάει τό ψεῦδος. Καί κατόπιν ὑποβάλλει τούς πρωτοπλάστους νά δοκιμάσουν ἀπό τόν καρπό, νά παραβοῦν τήν ἐντολή τοῦ Θεοῦ, δηλαδή νά μήν ἐξαρθῶνται ἀπό τόν Θεό, ὥστε νά ἐπιτύχουν, νά ἀνοίξουν δῆθεν τά μάτια τους, δηλαδή νά θεωθοῦν.

Ὅπως ἀντιλαμβάνεστε, παιδιά, αὕτη ἡ κατάστασις, δηλαδή τό νά θέλει νά θεωθεῖ κανεῖς χωρίς τόν Θεό, λέγεται *αὐτονομία*, καί οὐσιαστικότερα εἶναι αὐτό τοῦτο τό προπατορικό ἁμάρτημα.

Ἀλλά σ' αὐτό τό προπατορικό ἁμάρτημα, παιδιά, πέφτουμε κι ἐμεῖς. Πολλές φορές βέβαια ἐκφράζουμε καί τήν ἀπορία μας, λέγοντας: *Πῶς εἶναι δυνατόν;... Τόσο ἀνόητοι ἦταν οἱ πρωτόπλαστοι νά παραβοῦν μιά ἀπλή ἐντολή καί νά χάσουν τόν Παράδεισο;... Βέβαια εἶναι μία ἀνοησία, δέν τίθεται θέμα, ἀλλά αὐτήν τήν ἀνοησία, αὐτό τό ἁμάρτημα, τό ἐπαναλαμβάνουμε καί ἐμεῖς! Καί δέν εἶναι ἓνα ἁμάρτημα πού ἔγινε μιά φορά καί τελείωσε, ἀλλά εἶναι ἓνα ἁμάρτημα ἐπαναλαμβανόμενο, ὅχι σέ κάποιες ἐποχές ἢ σέ κάποιες γενεές, ἀλλά σέ ὅλες τίς γενεές, σέ ὅλες τίς ἐποχές, μέχρι πού νά τελειώσει ὁ κόσμος, καί δυστυχῶς ἐπαναλαμβάνεται ἀπό τήν πλειονότητα τῶν ἀνθρώπων. Καί δέν ἐννοῶ βεβαίως ἐκείνους πού δέν γνώρισαν τόν Χριστό, ἀλλά ἐκείνους πού Τόν γνώρισαν. Δυστυχῶς εἶναι πολλοί ἐκεῖνοι οἱ Χριστιανοί, πάρα πολλοί, πού πιστεύουν ὅτι μποροῦν νά ἔχουν μία αὐτονομία ἀπό τόν Θεό, νά εἶναι δηλαδή ἀνεξάρτητοι.*

Ὁ ἄλλος σοῦ λέει: *Δέν εἶμαι ἄθεος* –ἀκοῦστε τό σημεῖο αὐτό– *δέν εἶμαι ἄθεος· πιστεύω στόν Θεό. Ὁ*

2. Βλ. *Ἰωάν.* 8, 44.

Θεός όμως είναι στόν οὐρανό, καί ἐγώ εἶμαι στή γῆ. Ἐκεῖνος κοιτάζει ὅ,τι κοιτάει στόν οὐρανό, καί ἐγώ κοιτάζω ὅ,τι κοιτάω στή γῆ. Ὅ,τι θά ἐπιτύχω, θά τό ἐπιτύχω ἐγώ μόνος μου. Συνεπῶς, ἀφοῦ λέει ὅτι μόνος του θά ἐπιτύχει ὅ,τι θά ἐπιτύχει, δέν κινεῖται γύρω ἀπό τόν Θεό, ἀλλά γύρω ἀπό τόν ἑαυτό του. Ἔτσι ἔχουμε τόν λεγόμενο ἀνθρωποκεντρισμό. Καί ὁ ἀνθρωποκεντρισμός δέν εἶναι παρά αὐτό τό προπατορικό ἁμάρτημα. Τό ἴδιο ἀκριβῶς ζήτησε καί ὁ Ἀδάμ νά κάνει· νά αὐτονομηθεῖ, νά θεωθεῖ χωρίς τόν Θεό. Δέν θέλω τόν Θεό, δέν τόν χρειάζομαι τόν Θεό...

Ἔτσι λοιπόν κι ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, μιλώντας γιά τήν ἐποχή μας, εἶναι αὐτονομημένος ἄνθρωπος. Καί δέν μιλῶ γιά τούς ἀθέους, τό ξαναλέω, ἀλλά γιά ἐκείνους πού πιστεύουν μέν στόν Θεό, ἀλλά δέν θέλουν νά ἔχουν καμμία σχέση μέ τόν Θεό, νά μή ρυθμίζει τή ζωή τους ὁ Θεός, ἀλλά αὐτοί οἱ ἴδιοι.

Πάντως, ἓνας πού ζεῖ στόν αὐτονομισμό ἔχει τήν αἴσθηση, ἥ καλύτερα τήν ψευδαίσθηση, ὅτι εἶναι ἐλεύθερος ἄνθρωπος. Ἀλλά ἐδῶ εἶναι τό τραγικό· ἐνῶ τοῦ δημιουργεῖται αὐτή ἡ ψευδαίσθηση, ὅτι εἶναι ἐλεύθερος, στήν πραγματικότητα εἶναι δοῦλος· εἶναι δοῦλος τοῦ ἴδιου τοῦ ἑαυτοῦ του. Γι' αὐτό, γιά νά πετύχουμε τήν ἀληθινή ἐλευθερία, ἐκείνη πού μᾶς δίνει ὁ Θεός, πού γνωρίζει πραγματικά τήν κατασκευή μας καί μᾶς ἀγαπᾷ γιατί εἴμαστε παιδιά του, γιά νά μπορέσουμε νά ἀποκτήσουμε τό ἀληθινό μέτρο τῆς ἐλευθερίας θά πρέπει νά ἀπαλλαγοῦμε ἀπό τήν αὐτονομία, δηλαδή ἀπ' αὐτήν τήν ψεύτικη ἀντίληψη περί ἐλευθερίας, ὥστε νά γίνουμε ἀληθινά ἐλεύθεροι.

Ἐλεύθερος ἄνθρωπος εἶναι αὐτός πού εἶναι κάτω ἀπό τόν Θεό, γιατί ὁ Θεός ἐλευθερώνει, δέν σκλαβώνει. Γι' αὐτό λέει ὁ ἀπόστολος Παῦλος «τῇ ἐλευθερίᾳ οὖν, ἣ Χριστός ἡμᾶς ἡλευθέρωσε, στήκετε, καί μὴ πάλιν ζυγῷ δουλείας ἐνέχεσθε»³. Στήν ἐλευθερία, πού σᾶς χάρισε ὁ Χριστός, νά μένετε σταθεροί, καί νά μὴν μπαίνετε πάλι κάτω ἀπό τόν ζυγό τῆς δουλείας. Καί αὐτός ὁ ζυγός τῆς δουλείας ἔχει πολλές μορφές, πάμπολλες· μία ἀπό αὐτές εἶναι καί ἡ αὐτονομία.

Θά ἔπρεπε ὅμως νά σᾶς πῶ ὅτι αὐτός πού ὑπακούει στό θέλημα τοῦ Θεοῦ δέν σημαίνει πώς πέφτει σέ μιά κατάσταση ἐτερονομίας. Καί ἐτερονομία θά πεί νά ὑπάρχει κάποιος πάνω ἀπό μᾶς, νά μᾶς ἐπιβάλλει τούς νόμους του, καί ἐμεῖς νά κινούμαστε πάντοτε κατά τή θέλησή του, ἔτσι πού νά μὴν ἔχουμε πλέον δική μας ἐλευθερία θελήσεως. Αὐτό λέγεται ἐτερονομία. Καί δέν εἶναι ἡ ὑπακοή, ἀλλά ἡ ὑποταγή, ὅπως ἀκριβῶς ὑποτάσσονταν οἱ δοῦλοι στά ἀφεντικά τους στήν ἀρχαία ἐποχή.

Ἀλλά τί σημαίνει αὐτό; Γιά νά μὴν εἴμαστε στήν αὐτονομία, πρέπει νά πέσουμε στήν ἐτερονομία; ἄλλος νά κυβερνάει τή ζωή μας;

Ὅχι· γιατί ὅταν θά κυβερνάει ὁ Θεός τή ζωή μου, δέν θά τήν κυβερνᾷ ἐρήμην τῆς ἐλευθερίας μου. Ἐγώ μόνος μου θά ἤθελα νά εἶμαι κάτω ἀπό τήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, καί συνεπῶς κάτω ἀπό τόν νόμο Του. Ὅπως ἔνα παιδί, μέ τό νά ὑποτάσσεται στούς γονεῖς του, γιατί τούς ἀγαπᾷ καί τό ἀγαποῦν, δέν νιώθει νά καταργεῖται

3. Γαλ. 5, 1.

ἡ ἐλευθερία του, ἀλλὰ νιώθει ἐλεύθερο ἐπειδὴ τό ἴδιο τό παιδί ὑποτάσσει τόν ἑαυτό του στούς γονεῖς του.

Ἀπόδειξη τοῦ ὅτι ὁ Θεός δέν μᾶς ὑποδουλώνει, δέν μᾶς ὑποτάσσει, ὅπως ὑποτάσσουν ἐχθρικά στρατεύματα μιά χώρα, εἶναι ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀνά πᾶσα στιγμή μπορεῖ νά πεῖ δέν δέχομαι τόν Θεό καί νά Τόν ἐγκαταλείψει. Ἀνά πᾶσα στιγμή μπορεῖ νά τό κάνει αὐτό. Τρανό παράδειγμα οἱ ἴδιοι οἱ πρωτόπλαστοι.

Οἱ πρωτόπλαστοι δέχθηκαν μία ἐντολή. Μποροῦσαν ὅμως νά κάνουν ὅ,τι θέλουν παρακάτω, ἦταν ἐλεύθεροι. Μποροῦσαν μέ τήν ἐλευθερία τους νά ποῦν *θά ὑπακούσουμε στόν Θεό*. Μποροῦσαν ἐπίσης μέ τήν ἐλευθερία τους νά ποῦν *δέν θά ὑπακούσουμε στόν Θεό*. Προτίμησαν τό τελευταῖο· δέν ὑπάκουσαν στόν Θεό.

Δέν σημαίνει λοιπόν ὅτι ὅταν κανεῖς βρίσκεται κάτω ἀπό τήν ὑπακοή τοῦ Θεοῦ εἶναι σέ μιά ἐτερονομία, δηλαδή σέ μιά ὑποταγή, πού ἡ βούλησή του, ἡ θέλησή του εἶναι σκλαβωμένα, καί δέν μπορεῖ νά κάνει κάτι διαφορετικό.

Ἄς πάρουμε λιγάκι πρακτικότερα τά πράγματα. Ἄν καμμιά φορά, στήν πνευματική μας ζωή, αἰσθανόμαστε ὅτι αὐτό τό θέλει ὁ Θεός, ἀλλά ἐμεῖς δυσανασχετοῦμε, δέν θέλουμε, ἐδῶ δέν πρόκειται περὶ ὑποταγῆς, γιατί καταρχάς μόνοι μας θελήσαμε νά ζήσουμε τή χριστιανική ζωή.

Θέλουμε, γιά παράδειγμα, τό πρωί νά πᾶμε στήν ἐκκλησία, ἀλλά βαριόμαστε. Τί θά πρέπει νά κάνουμε τώρα ἐδῶ; διότι ὁ Θεός θέλει νά πᾶμε στήν ἐκκλησία, ἀλλά ἐμεῖς δέν θέλουμε.

Προσέξτε· δέν θέλουμε πραγματικά νά πᾶμε στήν

ἐκκλησία; ἢ ἀπλῶς βαριόμαστε; Ἄν εἶχαμε ἓναν τρόπο νά βρισκόμαστε στήν ἐκκλησία, θά θέλαμε· δέν ἔχουμε ἀντίρρηση. Τί εἶναι λοιπόν ἐκεῖνο πού μᾶς ἐμποδίζει; Ὅχι πῶς δέν θέλουμε νά πᾶμε στήν ἐκκλησία, ἀλλά εἶναι μία νωθρότητα τοῦ σώματός μας. Ὅχι τῆς ψυχῆς, ἀλλά τοῦ σώματος. Κάποτε μπορεῖ νά εἶναι καί τῆς ψυχῆς μας· στό βάθος ὅμως θέλουμε.

Τί πρέπει νά κάνουμε τώρα ἐδῶ;

Πρέπει αὐτόν τόν νωθρό ἑαυτό μας νά τόν βιάσουμε, νά τόν σπρώξουμε. Γι' αὐτό –ἀκοῦστε αὐτό τό σημεῖο, γιατί εἶναι πολύ χρήσιμο, νά τό ἔχουμε ὑπόψη μας– ὁ Χριστός εἶπε: «*ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται, καί βιασται ἀρπάζουσιν αὐτήν*»⁴. Ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ βιάζεται, κερδίζεται μέ τή βία! δέχεται βιασμό!... καί αὐτοί πού τή βιάζουν τήν ἀρπάζουν γρήγορα. Εἶναι σάν μία πόλη πού ἔχει ὑψηλά τείχη καί ὑπάρχουν ἀπ' ἔξω οἱ ἐκπορθοῦντες τήν πόλη αὐτή, αὐτοί πού τήν πολιορκοῦν, αὐτοί πού τή βιάζουν· τελικά γκρεμίζουν τά τείχη της καί μπαίνουν μέσα στήν πόλη.

Ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ λοιπόν *βιάζεται*, δηλαδή ἐκβιάζεται, καί ἐκεῖνοι πού εἶναι βιαστές, αὐτοί τήν κερδίζουν.

Τί θά ἐκβιάσουμε ὅμως;

Ὁ Χριστός εἶχε πεῖ ὅτι ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι μέσα μας,⁵ ξεκινáει ἀπό μέσα μας, ἀπό τό ἐσωτερικό μας· ξεκινáει ὑποκειμενικά, γιά νά καταλήξει ἀντικειμενικά· θά γίνει καί ἀπ' ἔξω μας ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Προσέξτε με τί εἶπα· εἶναι ἀπό μέσα μας, καί θά γίνει

4. *Ματθ.* 11, 12.

5. *Λουκᾶ* 17, 21.

καί ἀπ' ἔξω μας· διότι ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ δέν εἶναι μόνο μέσα μας, δηλαδή δέν εἶναι μόνο μία πνευματική κατάσταση, ἀλλά θά εἶναι καί μία ὑλική δημιουργία, πού θά εἶναι γύρω μας.

Μερικοί δυστυχῶς λένε – ἂν καί δέν εἶναι τώρα τό θέμα μας αὐτό– ὅτι ἡ Κόλαση καί ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι πνευματικές καταστάσεις... Λάθος! γιατί ὁ ἄνθρωπος ἔχει καί σῶμα, καί μέ τό σῶμα του θά βρεθεῖ καί στά δύο· καί στήν Κόλαση, καί στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ λοιπόν καί ἡ Κόλαση θά εἶναι καί ἐξ ὑποκειμένου καί ἐξ ἀντικειμένου· θά εἶναι καί μέσα μας, θά εἶναι καί ἀπ' ἔξω μας.

Γιά νά φθάσουμε ἐμεῖς νά τήν ἐγκαθιδρύσουμε τή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ μέσα μας, πρέπει νά βιάσουμε τόν νωθρό ἑαυτό μας. Καί τί νά τοῦ ποῦμε; *Σήκω!... Σήκω γρήγορα!... Σήκω ἀπ' τό κρεβάτι σου καί πήγαινε στήν ἐκκλησία!...* Ἄν πάλι βαριόμαστε νά κάνουμε προσευχή, νά ποῦμε στόν ἑαυτό μας: *Σήκω νά κάνεις προσευχή!...* Πρέπει νά ἀσκήσουμε βία λοιπόν στόν ἑαυτό μας γιά νά κάνουμε προσευχή.

Ἀλλά καί σέ βιοτικά θέματα, ἂν τό θέλετε, πρέπει νά βιάζουμε τόν ἑαυτό μας· ὅπως στό σχολεῖο. Ἐγώ μιά ζωή ὁλόκληρη θυμᾶμαι νά διαβάζω! Ἔ, μιά ζωή ὁλόκληρη... τρόπος τοῦ λέγειν. Ὅταν ἤμουν ἔφηβος, μετά νέος, τέτοια ἐποχή ὠραία, ἀνοιξη, πηγαίναμε καί δίναμε ἐξετάσεις... Ἦταν ἄλλα τά συστήματα βέβαια τότε, εἶχαμε πολλές ἐξετάσεις καί διαβάσματα καί τά λοιπά. Ἐβλεπα λοιπόν τήν ὠραία φύση καί ἔλεγα: *Τί ὠραῖα πού εἶναι ἔξω!... Καί ἐγώ νά εἶμαι κλεισμένος μέσα νά διαβάζω... Πότε θά τελειώσει αὐτή ἡ ἱστορία;*

Μιά ζωή είμαι κλεισμένος, και δέν ἀπολαμβάνω τήν ἄνοιξη!... Ὅταν τελείωνα τίς ἐξετάσεις, βέβαια τελείωνε καί ἡ ἄνοιξη! Φυσικά, κάποτε τελείωσαν τά διαβάσματα, ἄς τό ποῦμε, καί οἱ ἐξετάσεις, ὁπότε μετά μπορούσα νά χαρῶ τήν ἄνοιξη.

Ποιός μέ κρατοῦσε μέσα; Ἐγώ ὁ ἴδιος. Γιατί; Βίαζα τόν ἑαυτό μου νά καθήσω νά διαβάσω, γιά νά δώσω ἐξετάσεις καί νά πετύχω. Δέν μέ ὑποχρέωνε κανένας· ἐγώ βίαζα τόν ἑαυτό μου· συνεπῶς, εἶμαι ἐλεύθερος.

Ἔτσι καί ἐδῶ, παιδιά· δέν ὑποτάσσομαι ἀκουσίως στό θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀλλά ὑπακούω ἐκουσίως, γιατί κρίνω πῶς αὐτό εἶναι τό συμφέρον μου.

Ὅπως καταλαβαίνετε, τό νά μήν πέσουμε στό ἁμάρτημα τῆς αὐτονομίας δέν σημαίνει ὅτι κατ' ἀνάγκη θά πέσουμε στήν ἑτερονομία, δηλαδή στήν ὑποδούλωση τοῦ Θεοῦ, ὅχι, ἀλλά θά εἴμαστε στήν ὑπακοή τοῦ Θεοῦ, μέ ὅλη μας τήν ἐλευθερία, καί πρέπει μόνοι μας νά ἐκβιάζουμε τόν ἑαυτό μας γι' αὐτό τό ζήτημα.

Πάνω σ' αὐτό τό σημεῖο θά ἤθελα νά σᾶς ἔλεγα ὅτι δυστυχῶς εἶναι πολλά φιλοσοφικά συστήματα, ἰδίως τά ὑπαρξιακά –ἢ τά ὑπαρξιστικά, νά τό πῶ ἔτσι– πού ἐλκύουν πολύ τούς ἀνθρώπους σήμερα, καί μάλιστα μπορούμε νά ποῦμε ὅτι ἡ νεολαία μας κυρίως ζεῖ τά συμπεράσματα πιά αὐτῶν τῶν ὑπαρξιστικῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων.

Τί ἀκριβῶς εἶναι;

Αὐτά τά ὑπαρξιστικά φιλοσοφικά συστήματα, πού ἀναφέρονται δηλαδή στήν ἀνθρώπινη ὑπαρξη, ἔχουν μία ἀνθρωποκεντρική θεμελίωση, βάζουν στό κέντρο τόν ἄνθρωπο, καί ἔτσι ἐπαναλαμβάνουν τό προπατο-

ρικό ἀμάρτημα. Τό ἐπιχείρημα; ἡ ἀπόλυτη ἐλευθερία.

Ἀκοῦστε τί εἶπα· ἡ ἀπόλυτη ἐλευθερία! Ἐξάλλου αὐτό εἶπε κι ὁ διάβολος στούς πρωτοπλάστους. Ἔχετε μία δέσμευση. Γιατί ναί μέν ὅλα εἶναι δικά σας, ἀλλά σᾶς εἶπε ὁ Θεός νά μή δοκιμάσετε κανέναν καρπό ἀπό τόν κῆπο, τόν παράδεισο. Πονηρότατος ὁ διάβολος!... Ὅχι, λέει ἡ Εὐα, ἀλλά μόνο ἀπ' αὐτό τό δένδρο. Σάν νά τούς ἔλεγε ὅτι ὁ Θεός ὅλα τά ἀπαγορεύει!⁶

Μήπως τό ἴδιο δέν μᾶς λένε καί οἱ ἄνθρωποι; Μᾶς λένε: Εἶσαι Χριστιανός; Ὅλα σου ἀπαγορεύονται! Ποιά ὅλα μοῦ ἀπαγορεύονται;... Καί ἐμεῖς λέμε: Νά, μόνο αὐτά ἀπαγορεύονται· ἡ ἀνηθικότητα ἀπαγορεύεται, τά ναρκωτικά ἀπαγορεύονται, ἡ τεμπελιά ἀπαγορεύεται, τό ψέμα ἀπαγορεύεται.

Ἄχ, καημένοι... λέει τώρα ὁ διάβολος στούς πρωτοπλάστους, σᾶς τό εἶπε ὁ Θεός γιά νά μὴν ἀνοίξουν τά μάτια σας. Δηλαδή τούς ὑποβάλλει τήν ἀπόλυτη ἐλευθερία. Καί ἐδῶ τά ὑπαρξιστικά αὐτά συστήματα, τά ἀνθρωποκεντρικά, αὐτό ἀκριβῶς ὑποβάλλουν· τήν ἀπόλυτη ἐλευθερία.

Ὅταν τό παιδί φθάνει νά λέει δέν ἀναγνωρίζω καμμία αὐθεντία, οὔτε τόν δάσκαλό μου, οὔτε τόν καθηγητή μου, οὔτε τόν ἱερέα, οὔτε τόν πατέρα μου, οὔτε τή μάνα μου... αὐθεντία δέν ὑπάρχει, τότε ποιός εἶναι αὐθεντία; Εἶμαι ἐγώ! Καί ποιός εἶναι γιά τόν καθένα ἡ αὐθεντία; Ἡ ἀφεντιά του!... αὕτη εἶναι ἡ αὐθεντία γιά τόν καθένα! Ἀλλά, ἐάν ἐγώ εἶμαι ἡ αὐθεντία γιά τόν ἑαυτό μου, τότε αἰσθάνομαι ἀπόλυτη ἐλευθερία.

Τό σύνθημα, λοιπόν, εἶναι ἡ ἀπόλυτη ἐλευθερία.

6. Βλ. Γέν. 3, 1-3.

Προσέξτε αυτό. Ἀλλά, ὅταν ἀκολουθήσω τό σύνθημα τῆς ἀπόλυτης ἐλευθερίας, στήν πραγματικότητα ἔχω δουλωθεῖ, ἔχω γίνει δοῦλος, ἔχω γίνει σκλάβος. Ἐλεύθερος δέν εἶμαι νά καπνίσω; Ναί, ἐλεύθερος. Μά ὅταν καπνίσω, γίνομαι δοῦλος τοῦ τσιγάρου. Ἐλεύθερος δέν εἶμαι νά πιῶ ναρκωτικά; Ναί, ἐλεύθερος εἶμαι. Ἐάν τά πιῶ, τότε γίνομαι δοῦλος τῶν ναρκωτικῶν.

Καί βλέπετε τούς ταλαίπωρους νέους, τά θύματα αὐτά τῆς ἀπόλυτης ἐλευθερίας, πού τά δημιουργοῦν αὐτά τά ὑπαρξιακά φιλοσοφικά συστήματα, τούς βλέπετε νά σᾶς παρακαλοῦν καί νά σᾶς λένε –ὄχι ὅλοι, δυστυχῶς, γιατί δέν μποροῦν, ἀλλά αὐτοί πού τούς ἔχει μείνει ἀκόμη λίγη κρίση– νά σᾶς παρακαλοῦν καί νά σᾶς λένε: *Ἐλευθερῶστε μας, ἐλευθερῶστε μας... Θέλουμε νά ἐλευθερωθοῦμε ἀπό τά ναρκωτικά, μά δέν μποροῦμε! Πιάστε μας, πηγαίνετέ μας κάπου, κάντε μας ἀποτοξίνωση, θέλουμε νά ἐλευθερωθοῦμε!...*

Γιατί, παιδί μου; Μήπως εἶσαι δοῦλος, καί ζητᾷς ἐλευθερία; Μά στό ὄνομα τῆς ἐλευθερίας δέν ξεκίνησες νά παίρνεις ναρκωτικά; Πῶς τώρα λές *σῶστε με, ἐλευθερῶστε με;...* Ἄρα λοιπόν αὐτό δείχνει ὅτι ἡ ἀπόλυτη ἐλευθερία πού διάλεξες σέ ὁδήγησε σέ σκλαβιά.

Μετά εἶναι ἡ ἀνηθικότητα. Μέ συγχωρεῖτε, παιδάκια μου, ἀλλά τά ξέρετε πιό καλά ἀπό μᾶς· νά μέ συμπαθᾶτε λοιπόν. Ὅταν ἀρχίζετε ἀπό τό δημοτικό σχολεῖο ἀκόμα νά ἔχετε φίλους –μιλάω σέ κοπέλες τώρα– καί λέτε *εἶμαι ἡ ἀπελευθερωμένη κοπέλα...!* Ἀκοῦστε –εἶναι τῆς ἐποχῆς μας αὐτό· ἡ ἀπελευθερωμένη κοπέλα!... Παλιότερα τό λέγαμε *ἡ χειραφετημένη κοπέλα*· σήμερα λέγεται *ἡ ἀπελευθερωμένη κοπέλα*, αὕτη πού κάνει ὅ,τι θέλει!

Πέφτουν καί θύματα ἐγκλημάτων ἀκόμα. Προηγούμενως ὅμως ἔχουν ἤδη πέσει θύματα τοῦ ἴδιου τοῦ ἑαυτοῦ τους. Εἶναι δυστυχισμένα πλάσματα οἱ κοπέλες αὐτές!

Ὡστε, νά ξέρετε πολύ καλά, ἡ ἀπόλυτη ἐλευθερία στό τέλος ὀδηγεῖ στόν μὴ προορισμό τῆς ὑπάρξεως, στήν ἀπώλεια τοῦ προορισμοῦ μας. Δέν μπορούμε νά ὀδηγηθοῦμε στή θέωση· χάνουμε τόν προορισμό μας. Καί ξέρετε ποῦ φθάνουμε; στήν Κόλαση.

Ξέρετε πῶς τό ἔλεγε αὐτό ὁ Σάρτρ, αὐτός πού διέφθειρε τήν νεολαία τῆς Εὐρώπης; ὁ ἄλλος ἄνθρωπος εἶναι ἡ κόλασή μου.⁷

Σᾶς ἔλεγα κάποτε, λίγα μαθήματα πιό πίσω, ὅτι οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας λένε πῶς ὅταν βλέπεις τόν ἄλλον ἄνθρωπο, εἶναι σάν νά βλέπεις τόν Θεό, διότι εἶναι εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, εἶναι εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ.

7. *L'enfer, c'est les autres* (ἡ κόλασή μου εἶναι οἱ ἄλλοι). Ἡ περιφνημὴ ρήση τοῦ Γάλλου φιλοσόφου προέρχεται ἀπὸ τοὺς διαλόγους τοῦ θεατρικοῦ ἔργου *Huis clos* (κεκλεισμένων τῶν θυρῶν). Ἀπὸ πολλοὺς, ὁ Σάρτρ (Jean-Paul Charles Aymard Sartre, 1905-1980) θεωρεῖται ὁ μεγαλύτερος φιλόσοφος τοῦ 20οῦ αἰῶνα. Εἶναι ὁ γνωστότερος ἐκπρόσωπος τοῦ κινήματος τοῦ Ὑπαρξισμού. Ὑπῆρξε ἐπίσης λογοτέχνης, κριτικός καὶ στρατευμένος καλλιτέχνης στηρίζοντας τίς ἀριστερές πολιτικές ἐπιλογές του μέ τή ζωή του καί τό ἔργο του. Τό 1964 ἀρνήθηκε νά παραλάβει τό βραβεῖο Νόμπελ λογοτεχνίας. Ἦταν ὁ ἐκδότης τοῦ περιοδικοῦ *Les Temps modernes* (Μοντέρνοι Καιροί). Τό 1945 ἔδωσε μιά διάλεξη-ὁρόσημο μέ τίτλο *Ὁ ὑπαρξισμός εἶναι ἓνας ἀνθρωπισμός* (*L'existentialisme est un humanisme*). Ὑποστήριξε τό Κ.Κ.Γαλλίας, ἀπὸ τό ὁποῖο ἀποχώρησε τό 1956 (μέ τὰ γεγονότα τῆς Οὐγγαρίας), δίνοντας μιά παταγώδη συνέντευξη. Πῆρε ἐνεργό μέρος στόν Μάη τοῦ 1968. Εἶχε τεράστια ἐπιρροή καί γνώρισε μεγάλες δόξεις στόν καιρό του· ἀλλά τό ἔργο του σήμερα ἔχει μικρότερη ἀπήχηση.

«Εἶδες γὰρ τὸν ἀδελφόν σου, λένε, εἶδες Κύριον τὸν Θεόν σου»!⁸

Ἀκοῦστε ἐδῶ· καὶ ὁ Χριστιανισμός ὑπαρξισμός εἶναι, δηλαδή ἀναφέρεται στήν ὑπαρξη· ἀλλά εἶναι θεοκεντρικός. Καί ὅλα τὰ ἄλλα συστήματα ὑπαρξισμοί εἶναι, ἀναφέρονται στήν ὑπαρξη τοῦ ἀνθρώπου· ἀλλά εἶναι ἀνθρωποκεντρικά συστήματα. Ὁ Χριστιανισμός, ποῦ ἐνδιαφέρεται γιὰ τήν ὑπαρξη, ὁδηγεῖ στόν Θεό. *Εἶδες τόν ἀδελφόν σου; εἶδες Κύριον τόν Θεόν σου.*

Μήπως αὐτό δέν εἶχε πεῖ καί ὁ Ἰακώβ στόν Ἡσαΐ, ὅταν τόν συνάντησε; «εἶδον τὸ πρόσωπόν σου, ὡς ἂν τις ἴδοι πρόσωπον Θεοῦ»⁹. Εἶδα τό πρόσωπό σου, ὅπως βλέπεις κανεῖς τό πρόσωπο τοῦ Θεοῦ!

Ὅποτε, μέσα στήν κοινωνία τῶν προσώπων τῶν ἄλλων ἀνθρώπων εἶναι εὐτυχισμένος ὁ ἄνθρωπος. Ἀκούσατε; Μόνο μέσα στήν ἀγάπη καί τήν κοινωνία τῶν προσώπων τῶν ἄλλων!

Ὁ ὑπαρξισμός, ὁ ἐγωκεντρικός, ποῦ ὁδηγεῖ; Στήν ἀπομόνωση. Δηλαδή δέν ἀναγνωρίζω κανένα πρόσωπο· ἐγώ εἶμαι ἡ αὐθεντία, καί μόνον ἐγώ! Ἡ παρουσία τοῦ ἄλλου γιὰ μένα εἶναι κόλαση. Ἀκούσατε; κόλαση! Καί στό τέλος ἀπομονώνομαι καί εἶμαι δυστυχισμένος.

Βλέπετε λοιπόν ποῦ ὁδηγεῖ τό ἓνα καί ποῦ ὁδηγεῖ τό ἄλλο; Γι' αὐτό σήμερα ἔχουμε τήν κόλαση στούς ἀνθρώπους πρίν ἀπό τήν Κόλαση. Μέσα στήν ψυχή τους ἔχει ἐγκαθιδρυθεῖ ἡ κόλαση, καί αἰσθάνονται δυστυχισμένοι οἱ ἄνθρωποι.

8. Βλ. Μάθημα 17ο, σ. 138. «Εἶδες τὸν ἀδελφόν σου, εἶδες τὸν Κύριον τὸν Θεόν σου», Ἀββᾶς Ἀπολλῶ, *Φιλοκαλία*, ΕΠΕ, Ἀποφθέγματα Γερόντων, τόμ. 1, σσ. 153-157.

9. Γέν. 33, 10.

Αυτή λοιπόν ή απόλυτη έλευθερία, όπως είδατε καθαρά-καθαρά, παιδιά, οδηγεί σ' αυτή την κατάσταση της ύποδουλώσεως. Απ' αυτή την ύποδούλωση πρέπει νά έλευθερωθοῦμε, κι έτσι νά ανοίξει πραγματικά ό δρόμος για νά μπορέσουμε νά φθάσουμε στή θέωση. Αυτά δηλαδή πρέπει νά παραμεριστοῦν, πρέπει νά τά βγάλουμε από τή μέση.

Όπως καταλάβετε, στήν εποχή μας έχουμε πολλά εμπόδια. Εγώ σās τά συνόψισα, για νά τά δείτε σέ μία θεωρητική θεμελίωση, για νά ξέρετε πώς νά κινείστε, καί νά μήν παγιδεύεστε, όπως παγιδεύτηκαν καί οί πρωτόπλαστοι.

Έδω, παιδιά, τελειώνουμε ένα μεγάλο κεφάλαιο, πού όσο ήταν δυνατόν προσπαθήσαμε νά σās αναλύσουμε μέ πολλούς τρόπους· είναι τό *κατ' εικόνα Θεοῦ*. Όλα αυτά τά μαθήματα πού κάναμε έδω, μέχρι καί σήμερα, αναφέρονταν στό *κατ' εικόνα*· δηλαδή τί είναι τό *κατ' εικόνα* καί πώς μπορεί ό άνθρωπος νά βρεί τήν καταξίωσή του στό αρχέτυπό του, πού είναι ό Ίησοῦς Χριστός, καί έτσι νά φθάσει στό *καθ' όμοίωσιν*, νά όμοιάσει τοῦ Θεοῦ.

Καί τώρα ερχόμαστε σ' ένα καινούργιο θέμα.

Τό βιβλίό της Γενέσεως, παιδιά, καί μάλιστα στά τρία πρώτα κεφάλαια, είναι ένα βιβλίό μέ απέραντα καί μεγάλα καί βαθιά θέματα, σέ μία προσφορά πολύ συμπυκνωμένη καί μέ πολλή απλότητα γραμμένα όλα αυτά, για νά μποροῦν οί άνθρωποι, καί οί πιό άπλοι, νά τά καταλαβαίνουν. Μπορεί ένας άπλός άνθρωπος νά μή δίνει όρισμούς, μπορεί νά μή μιλάει όπως μιλάμε έδω τώρα, αλλά τά ζει αυτά, τά καταλαβαίνει, καί λέει

ἀπλᾶ, πολύ ἀπλᾶ, *Θέλω νά εἶμαι κοντά στον Θεό· τίποτε ἄλλο. Μόνος μου δέν μπορῶ νά ζήσω, μόνος μου δέν μπορῶ νά φτάσω στον Θεό· πρέπει νά εἶμαι μαζί μέ τον Θεό γιά νά φτάσω στον Θεό.* Τό λέει ἔτσι ἀπλᾶ, πολύ-πολύ ἀπλᾶ· εἶναι τό ἴδιο πράγμα.

Γι' αὐτό ἡ Ἁγία Γραφή εἶναι γραμμένη πολύ ἀπλᾶ, εἶναι γιά ὅλους· καί γιά τόν ἀπλό καί μή μορφωμένο μέ γράμματα ἄνθρωπο, καί γιά τόν μορφωμένο πού ξέρει πολλά γράμματα· γιά ὅλους εἶναι τό σοφό Βιβλίο τοῦ Θεοῦ. Κι αὐτά, παρακαλῶ, στήν Παλαιά Διαθήκη, τήν ὁποία προσβάλλουν στήν ἐποχή μας, καί λένε ὅτι ἡ Παλαιά Διαθήκη εἶναι ἓνα βιβλίο μυθικό... ἤ ἀπλῶς, ἀνάλογα μέ τά κεφάλαια καί τά βιβλία της, ὅτι γράφει ἱστορίες τῶν Ἑβραίων, πού δέν μᾶς ἐνδιαφέρουν!

Καί ὅμως ἡ ἱστορία τῶν Ἑβραίων, ἐπειδή ἀκριβῶς οἱ Ἑβραῖοι εἶναι ἓνας τυπικός λαός, ἓνας λαός δηλαδή πού ἀποτελεῖ *τύπον*, *υπόδειγμα*, *μοντέλο*, ἀφορᾷ σέ ὅλους τούς λαούς τῆς γῆς, καί δέν εἶναι ἀπλῶς μία ἱστορία ἑνός λαοῦ, πού δέν μᾶς ἐνδιαφέρει. Διότι ἀπό τόν λαό αὐτόν ἔχει προέλθει ἡ παγκόσμια σωτηρία.

Ἐρχόμαστε λοιπόν σέ ἓνα καινούργιο θέμα.

«Καί ἔπλασεν ὁ Θεός τόν ἄνθρωπον *χοῦν ἀπό τῆς γῆς, καί ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοήν ζωῆς, καί ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν*»¹⁰. Καί ἔπλασε ὁ Θεός τόν ἄνθρωπο, ἀφοῦ πῆρε χῶμα ἀπό τή γῆ, καί φύσηξε στό πρόσωπό του *πνοή ζωῆς* (λίγο παρακάτω μᾶς λέει ὅτι φύσηξε στους μυκτῆρες του) καί ἔγινε ὁ ἄνθρωπος ζωντανή ψυχή. *Ψυχὴ* ἐδῶ εἶναι

10. Γέν. 2, 7.

δυό πράγματα, δηλαδή καί ζωή, ἀλλά κι αὐτό πού λέμε στή γλώσσα μας *ψυχή*. Γιά τό θέμα *ψυχή* θά μιλήσουμε ἰδιαίτερος. Δέν ξέρω ἂν προλάβουμε φέτος· πιθανῶς ναί.

Ὡστε λοιπόν ὁ Θεός ἔπλασε τόν ἄνθρωπο, ἀφοῦ πῆρε χῶμα ἀπό τή γῆ, φύσηξε στό πρόσωπό του, καί τοῦ ἔδωσε ζωή, τοῦ ἔδωσε ψυχή. Ἔτσι πλάστηκε ὁ πρῶτος ἄνθρωπος.

Ὡστε λοιπόν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος δέν γεννήθηκε, ἀλλά δημιουργήθηκε, μέ τόν τρόπο πού εἶδαμε.

Ἀλλά ἄς ἔρθουμε νά δοῦμε αὐτόν τόν τρόπο τῆς δημιουργίας τοῦ πρώτου ἀνθρώπου.

Ἐδῶ ἡ Ἀγία Γραφή χρησιμοποιεῖ μία ἀνθρωπομορφική ἔκφραση, καί λέει ὅτι ὁ Θεός ἔπλασε τόν ἄνθρωπο, ἀφοῦ πῆρε χῶμα ἀπό τή γῆ, καί φύσηξε στό πρόσωπό του καί λοιπά· καί γιά ὅλα αὐτά μάλιστα χρησιμοποιεῖ κατά κάποιον τρόπο καί τά χέρια Του ὁ Θεός, χωρίς βεβαίως νά ἔχει χέρια ὅπως ἔχουμε ἐμεῖς. Μ' αὐτή τήν ἀνθρωπομορφική ἔκφραση ἡ Ἀγία Γραφή δείχνει τήν ἰδιαίτερη φροντίδα τοῦ Θεοῦ γιά τόν ἄνθρωπο, τόσο γιά τή σωματική του κατασκευή, ὅσο καί γιά τήν κατασκευή τῆς ψυχῆς του.

Ἐκεῖνο πού βλέπουμε, μέ μία πρώτη ματιά, εἶναι ὅτι τό ἀνθρώπινο σῶμα κατασκευάστηκε ἀπό τήν ὕλη πού ἤδη ὑπάρχει στή γῆ. Ὁ Θεός ἔκανε τό σύμπαν, ὅπως λέγαμε στή χριστιανική Κοσμολογία, ἔκανε καί τή γῆ, ἐπάνω στήν ὁποία συναντῶνται ὅλα τά γνωστά μας στοιχεῖα, αὐτά πού γνωρίζουμε καί ἀπό τή Φυσική, ἢ καλύτερα ἀπό τή Χημεία. Ἀπό τά στοιχεῖα αὐτά, πού ἡ Ἀγία Γραφή μέ μία λέξη τά ἀποκαλεῖ *χοῦν*, πού θά πεῖ χῶμα, δημιουργεῖται ὁ ἄνθρωπος.

Μάλιστα ἐδῶ κάνω μιὰ μικρὴ παρένθεση, εἶναι χρήσιμη. Ἡ λέξη *ἄνθρωπος*, ὅπως σᾶς ἔλεγα, δέν γνωρίζουμε ἀκριβῶς τί σημαίνει ἐτυμολογικά. Στὴ λατινική γλῶσσα ὁ ἄνθρωπος λέγεται *χόμο* (*homo*), καί ἐκφράζεται πολὺ καλά αὐτό πού εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Στὴν πραγματικότητα, ἡ λέξη *χόμο* εἶναι ἀπὸ τὴν ἑλληνική γλῶσσα, πού σημαίνει *χοῦς*, διότι ἡ λατινική γλῶσσα ἔχει πάρει πάρα πολλές ἑλληνικές λέξεις. Ἔτσι, *homo*, αὐτό πού μεταφράζουμε ἐμεῖς *ἄνθρωπος*, ἐτυμολογικά σημαίνει *χωματένιος*, γιατί ἡ ρίζα εἶναι ἑλληνική.¹¹

Λένε μερικοί: *Εἶναι δυνατόν ὁ ἄνθρωπος νά εἶναι ἀπὸ τό χῶμα;... Μά εἶναι πολὺ ἀπλό· ἐκεῖνο τό «γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσει», εἶσαι χωματένιος, καί στή γῆ θά γυρίσεις, στό χῶμα θά γυρίσεις, εἶναι πιά ἓνα τόσο συνηθισμένο πρᾶγμα. Δέν ἔχετε παρὰ νά δεῖτε ἓναν ἄνθρωπο πού πέθανε καί τόν θάβουμε, καί ἂν πᾶμε ὕστερα ἀπὸ μερικά χρόνια νά τόν ξεθάψουμε, αὐτός θά*

11. Ὅσον ἀφορᾷ τό ὑλικό ἀπὸ τό ὁποῖο πλάθει ὁ Θεός τόν ἄνθρωπο, δηλαδή «*χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς*», παρατηροῦμε στό Ἑβραϊκό κείμενο μιὰ ἰδιομορφία· ὑπάρχει ἓνα λογοπαίγνιο ἀνάμεσα στίς λέξεις *ἄνθρωπος* (*adham*) καί *χῶμα γῆς* (*adhamata*). Ἀνάλογος εἶναι καί ὁ χαρακτηρισμός τοῦ Ἀδάμ ὡς *χοϊκοῦ* ἀπὸ τόν ἀπόστολο Παῦλο (Α΄ Κορ. 15, 45-47), ὅπως ἐπίσης καί τῶν Πατέρων πού ὑπομνηματίζουν τόν στίχο καί χαρακτηρίζουν τόν Ἀδάμ ὡς *γηγενῆ* καί *χοϊκό*. (Βλ. Θεοδώρητος Κύρου, *Εἰς τὰ ἄπορα τῆς Θείας Γραφῆς κατ' ἐκλογὴν*, PG 80, ἐρώτ. Ζ', στ. 165a. Ἐπίσης, Προκόπιος Γαζαίου, *Εἰς τὴν Γένεσιν ἐρμηνεία*, PG 87, 129c. Θεόδωρος Προδρόμου, *Ἐπιγράμματα ἢ τετράστιχα εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην*, PG 133, 1104a: «Γῆ υἱὸς Ἀδάμ, γῆς ἄναξ, γῆς ἐργάτης...». Διόδωρος Ταρσοῦ, *Ἀποσπάσματα ἐκ σειρῶν εἰς τὴν Γένεσιν*, PG 33, ἐκδ. Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἑλλάδος, σ. 347, τόμ. 81ος: «Τὸ δὲ Ἀδὰμ γῆ ἐστὶ ἐρυθρά...»)

ἔχει λυώσει, θά ἔχει γίνει χῶμα· συνεπῶς ξαναγύρισε σ' αὐτό πού ἦταν.

Δέν ὑπάρχει πιά τρανή ἀλήθεια. Μόνο ἓνας ἀφε-
λής δέν θά πιστεῦε ὅτι εἴμαστε ἀπό χῶμα. Μέ τή δια-
φορά μόνο πῶς εἶναι ἓνα χῶμα πού ἔχει τή σφραγίδα
τῆς ζωῆς, δηλαδή εἶναι νεκρή ὕλη πού ἔγινε ζῶσα.

Αὐτό δέ, τό πῶς ἡ νεκρή ὕλη ἔγινε ζωντανή, ἀπο-
τελεῖ καί τό μέγα μυστήριό τῆς ἐπιστήμης, πού μέχρι
τόρα δέν τό ἔχει λύσει. Δέν γνωρίζω ἂν τό λύσει, δέν
ἔχει καί πολλή σημασία· τό θέμα εἶναι ὅτι ὁ Θεός ἀπό
τή νεκρή ὕλη ἔκανε τή ζῶσα ὕλη. Τό ὅτι «ἐνεφύσησε»
δηλώνει ὅτι ὁ Θεός ἔκανε μία ἰδιαίτερη δημιουργική
πράξη· ὄχι ὅπως ὁ ἀγγειοπλάστης, πού φτιάχνει ἓνα
πήλινο ἀντικείμενο, ἓναν πήλινο ἄνθρωπο, πού ἐξωτε-
ρικά μέν ἔχει μορφή ἀνθρώπου, ἀλλά εἶναι σκέτος πη-
λός, καί δέν ἔχει τίποτε ἄλλο. Ἐδῶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι
κάτι ἄλλο· εἶναι μέν πηλός, ἀλλά πῆρε καί ζωή, εἶναι
ζωικός πηλός.

Γιά νά δεῖτε πόσο χωματένιοι εἴμαστε καί ὅτι δέν
πρέπει νά καυχόμαστε γιά τήν ἀφεντιά μας, νά σᾶς πῶ
ἀπό τί ὑλικά ἀποτελούμαστε. Βεβαίως, ὁ Θεός μᾶς
ἔκανε πολύ εὐτελεῖς, ἀλλά καί πολύ σπουδαίους καί
πλούσιους. Πῆρε εὐτελεῖ ὑλικά καί μᾶς ἐφτιάξε, ὥστε
ἀπό τή μιὰ μεριά νά λέμε καί τί εἴμαστε... καί τί εἶναι
ὁ ἄνθρωπος... καί ἀπό τήν ἄλλη μεριά μᾶς ἔκανε σπου-
δαίους. Πρέπει λοιπόν, γιά νά μήν ὑπερηφανευόμαστε,
νά θυμόμαστε ὅτι εἴμαστε χωματένιοι ἄνθρωποι.¹²

12. Κατά τόν ἅγιο Γρηγόριο Νύσσης, τό ὄνομα Ἀδάμ δίνεται στόν
ἄνθρωπο γιά νά ὑπενθυμίζει τή φύση του καί νά τόν κρατεῖ συνε-
τό καί ταπεινό. Τονίζει πῶς πρέπει νά ἀναλογίζεται τό εὐτελές

Ἄν θέλετε λοιπόν, ἀκοῦστε ἀπό τί ἀποτελούμαστε ἔτσι πολύ χονδρικά. Ἄς ὑποθέσουμε ὅτι ἓνας ἄνθρωπος, τό σῶμα του, ζυγίζει ἐξήντα πέντε κιλά. Μέ βάση λοιπόν αὐτό, ξεκινᾶμε καί λέμε:

Ἀπό ὅλο τό βάρος του, τά σαράντα πέντε κιλά εἶναι νερό. Βλέπετε πόσο νερό πίνουμε; Κι ὁ ἄνθρωπος δέν μπορεῖ νά ζήσει χωρίς νερό. Χωρίς φαῖ μπορεῖ νά ζήσει σαράντα ἡμέρες, ἴσως καί λίγο παραπάνω· χωρίς νερό ὅμως, παραπάνω ἀπό δεκαπέντε ἡμέρες δέν μπορεῖ νά ζήσει· παθαίνει ἀφυδάτωση καί πεθαίνει, γιατί τά κύτταρά του, σέ μιά συντριπτική ποσότητα εἶναι νερό. Ὁ ἄνθρωπος κυριολεκτικά πλέει μέσα στό νερό! Λοιπόν, τά σαράντα πέντε κιλά ἀπό τά ἐξήντα πέντε εἶναι νερό.

Ἐχει τόσο λίπος, ὅσο νά κατασκευασθοῦν ἐπτά σαπούνια τοῦ νιπτήρος, σαπουνάκια πολυτελείας.

Ἐχει τόσο ἄνθρακα, κάρβουνο, ὅσο γιά νά κατασκευαστοῦν οἱ μύτες ἐννιά χιλιάδων μολυβιῶν.

Ἐχει φωσφόρο τόσο, ὅσο γιά νά κατασκευαστοῦν δύο χιλιάδες διακόσια σπίρτα.

Ἐχει μαγνήσιο τόσο, ὅσο γιά μιά δόση καθαριτικοῦ.

Ἐχει καί σίδηρο. Ἐχετε ἀκούσει, πολλές φορές, πού λέμε σοῦ λείπει σίδηρος, τρῶγε φακή; Βέβαια δέν τοῦ λέμε νά φάει σίδερα... ἔτσι; Ἡ φακή ὅμως, τό σπα-

τῆς ὕλικῆς του ὑπάρξεως, ὅταν σκέψεις τόν παρασύρουν σέ κενοδοξία. (Περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς, PG 30, 53b: «Ὅταν ἀκούσης χοῦν, παιδεύου ἀφοβίαν ἀνθρώπων. Μὴ λάβῃς πρόσωπον, μὴ φρονέει ἐπὶ σεαυτῷ μέγα. Ὅταν ἔλθωσί σοι λογισμοί, οἶδημα τῆς καρδίας, φλεγμονὴν ἐμποιοῦντες, εἰσελθέτω σοι ἡ ὑπόμνησις τῆς κτίσεως, πῶς ἐκτίσθης».)

νάκι και κάποιες άλλες τροφές έχουν σίδηρο. Έχουμε λοιπόν ανάγκη από σίδηρο. Εάν μᾶς λείπει σίδηρος, προκαλούνται σοβαρές αρρώστιες. Ξέρετε λοιπόν πόσο σίδηρο έχουμε; όσο ένα καρφί.

Έχουμε και λίγο χαλκό. Και ἄν μᾶς λείπει ὁ χαλκός ἢ περισσεύει –μέ τήν εὐκαιρία σᾶς τό λέω κι αὐτό– έχουμε σοβαρά προβλήματα στό νευρικό μας σύστημα.

Έχουμε και ἄσβέστιο· πόσο; ὅσο νά ἄσπριστεῖ ὁ τοῖχος ἑνός πολύ μικροῦ δωματίου.¹³

Έχουμε και μερικά ἄλλα μέταλλα, ὅπως κάλιο, τό νάτριο, χρώμιο, ἰώδιο, ψευδάργυρο και λοιπά, ἀλλά και ἱχνοστοιχεῖα, ὅπως φθόριο, πυρίτιο, σελήνιο, μαγνάνιο, μαγνήσιο και λοιπά και λοιπά. Ἄλλα ἀπ' αὐτά τά μεταλλικά ἅλατα τά έχουμε σέ μεγάλες ποσότητες, ἐνῶ ἄλλα σέ μικρότερες.¹⁴

Ὅπως καταλαβαίνετε, παιδιά, ἀπ' αὐτά ἀποτελούμαστε, αὐτός εἶναι ὁ ἄνθρωπος!

Ἡ δέ ὅλη κατασκευή του, τό σῶμα του, πού καταλαμβάνει κάποιον χῶρο, ἄν μπορούσε νά συμπιεστεῖ τόσο, πού νά ἀκουμπήσουν, θά λέγαμε, τά ἠλεκτρόνια στόν πυρῆνα τῶν ἀτόμων, θά ἔπρεπε νά γίνει πάρα πο-

13. Γιά τήν ἀκρίβεια, τό ἄσβέστιο [Ca] βρίσκεται ἐνωμένο μέ τό ὀξυγόνο [O] στήν ἄσβεστο, ἢ κοινῶς ἄσβεστη, δηλαδή τό ὀξειδίο τοῦ ἄσβεστίου [CaO]. Στή συνέχεια αὐτό ἀντιδρᾷ ραγδαῖα μέ τό νερό, δίνοντάς μας τήν ὑδράσβεστο [Ca(OH)₂], τήν ὁποία ἐμεῖς χρησιμοποιοῦμε εὐρύτατα στήν οἰκοδομική.

14. Στό σῶμα μας, μέχρι τώρα, ἔχουν ἐντοπιστεῖ 60 μέταλλα· ὡστόσο ἀπαραίτητα θεωροῦνται ἐκεῖνα πού διαδραματίζουν σημαντικο ῥόλο γιά τή διατήρηση τῆς ζωῆς, τή φυσιολογική ἀνάπτυξη, τήν ἀναπαραγωγή και τή ρύθμιση τῶν διεργασιῶν τοῦ σώματος. Τά μέταλλα ἀντιπροσωπεύουν το 4-5% τοῦ σωματικοῦ βάρους, ἢ 2,8 kg και 3,5 kg σέ ἐνηλίκους, γυναίκα και ἄνδρα ἀντίστοιχα.

λύ μικρό, ἀφοῦ εἶναι γνωστό ὅτι ἡ ὕλη εἶναι πάρα πολύ ἀραιή, δηλαδή ἔχει τρομακτικά κενά.

Ἄν πάρουμε ἓνα ἄτομο ὕλης, ξέρετε πόσο ἀπέχουν τὰ ἠλεκτρόνια ἀπό τόν πυρήνα τοῦ ἀτόμου; Λογαριάστε ὅτι ἔχουμε ἓνα ἄτομο ὑδρογόνου· ἐδῶ εἶναι ὁ πυρήνας καί πῶς ἔξω τὸ ἠλεκτρόνιό του, πού γυρίζει γύρω ἀπὸ τόν πυρήνα. Ἐάν τὸ ἠλεκτρόνιο εἶναι ὅσο μιά μπάλα ποδοσφαίρου, τότε θὰ βρισκόταν σέ ἀπόσταση ὅση ἡ Λάρισα ἀπὸ τόν Βόλο!¹⁵ Ὑπάρχει λοιπὸν μιά τρομακτικὴ ἀπόσταση μεταξὺ τοῦ πυρήνα καί τοῦ ἠλεκτρονίου, σέ σχέση ἐννοεῖται μέ τὰ βάρη τους καί τοὺς ὄγκους τους. Ἐάν μπορούσαμε λοιπὸν αὐτὰ τὰ πράγματα νὰ τὰ συμπίεσουμε –δυσκολότατο πράγμα– τότε θὰ φτιάχναμε μιά ὕλη πού θὰ ἦταν βαρύτερη ἀλλὰ πολὺ μικρὴ σέ ὄγκο.¹⁶

Ἄν λοιπὸν μπορούσαμε νὰ συμπίεσουμε τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ὥστε νὰ μὴν ὑπάρχουν κενὰ ἀνάμεσα στὰ ἄτομα τῆς κατασκευῆς του –δὲν λέω κύτταρα, γιατί τὰ κύτταρα εἶναι πολυσύνθετα καί πολὺ μεγάλα– τότε αὐτὸ θὰ γινόταν ὅσο τὸ κεφαλάκι μιᾶς καρφίτσας!

Θὰ πεῖτε: *Πώ-πώ... αὐτός εἶναι ὁ ἄνθρωπος;...*

15. Σέ εὐθεῖα γραμμὴ, ἡ ἀπόστασή τους εἶναι περίπου 50 km.

16. Ὑλὴ μέ τέτοιες ἰδιότητες συναντοῦμε στοὺς ἀστέρες νετρονίων, ὅπου ἡ ὕλη βρίσκεται σέ μιά ὑπέρπυκνη μορφή, κυρίως ἀπὸ νετρόνια πού προέκυψαν ἀπὸ τὴν συνένωση πρωτονίων καί ἠλεκτρονίων. Ἐνδεικτικὰ, τὸ περιεχόμενο ἑνὸς κουταλιοῦ τοῦ γλυκοῦ ἀπὸ ὕλη τέτοιων ἀστέρων θὰ ζύγιζε τουλάχιστον 80 ἑκατομ. τόνους! Μὲ μεγαλύτερη συμπίεση, ἓνα ἄστρο νετρονίων μπορεῖ νὰ μετατραπεῖ σέ *μαύρη τρυπα*. Ἐάν ἦταν ἐφικτὸ νὰ συμπτυχθεῖ ὁλόκληρη ἡ Γῆ καί νὰ μετατραπεῖ σέ *μαύρη τρυπα*, θὰ εἶχε ἀκτίνα μόλις ἑνὸς ἑκατοστοῦ, δηλαδή θὰ εἶχε τὸ μέγεθος ἑνὸς κερασιοῦ!

Παιδάκια, αὐτός εἶναι ὁ ἄνθρωπος... Αὐτός, πού τολμᾷ καί σηκώνει τό κεφάλι γιά νά πεί στόν Οὐρανό δέν *ὑπάρχεις*, Θεέ!... Αὐτός εἶναι ὁ ἄνθρωπος· μιὰ χούφτα χῶμα... καί λέει στόν Δημιουργό του, τόν Θεό του, δέν *ὑπάρχεις*!... Τί φτωχός πού εἶναι ὁ ἄνθρωπος...! Ὁ ἐκεῖνος πού μαζεύει χρυσάφι... ἡ ἐκεῖνος πού φτιάχνει καί στολίζεται καί κάνει καί δείχνει καί ἀλαζονεύεται...!

Ἄνθρωπε, τί εἶσαι; μιὰ χούφτα χῶμα!... Δέν τό πιστεύεις; Πολύ κοντά εἶναι τό πράγμα· πήγαινε μέχρι τό νεκροταφεῖο νά δεῖς τί γίνονται ἐκεῖ οἱ ἄνθρωποι, καί ἐκεῖ θά μάθεις τί εἶσαι κι ἐσύ. Ἐκτός ἂν πιστεύεις ὅτι ἐσύ δέν θά πεθάνεις...!

Καί ὅμως, παιδιά... καί ὅμως... ὁ ἄνθρωπος εἶναι πολύ ὠραῖος! Μή κοιτᾶτε πῶς τόν ἔκανε ἡ ἁμαρτία... πού γεννιῶνται παιδιά πολλές φορές ἀνάπηρα, ἀνώμαλα, περίεργα, ἀλλά καί ὁ ἴδιος καταντᾷ ὅπως καταντᾷ ἀπό τίς ἀρρώστιες καί τά γηρατεῖα... Ἡ κατασκευή τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως βγῆκε ἀπό τά χέρια τοῦ Θεοῦ, ἦταν ὠραία κατασκευή, ἦταν ἀριστούργημα!

Ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἱεροσολύμων, στήν 4η Κατήχησή του, λέει: «Τί δὲ καὶ κατέγνωσαν τοῦ θαυμασίου τούτου σώματος; τί μὲν γὰρ ἐν εὐπρεπείᾳ λείπεται; τί δὲ οὐκ ἔστιν ἔντεχνον τῆς κατασκευῆς;»¹⁷. Τί εἶναι ἐκεῖνο πού βρῆκαν κακό καί κατηγόρησαν στό θαυμάσιο τοῦτο σῶμα τοῦ ἀνθρώπου; Τί ὑπολείπεται σέ εὐπρέπεια; σέ τί καλό ὑστερεῖ; Τί ἔχει ἐπάνω του πού νά μὴν εἶναι ἔντεχνα κατασκευασμένο; Ὅλα εἶναι πολύ σπουδαῖα.

17. Κατηχήσεις Φωτιζομένων, Δ', ιβ', ΕΠΕ 124, 156.

Τό δέ βιβλίον τῶν *Παροιμιῶν*, τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, μᾶς λέει τό ἐξῆς: «μέγα ἄνθρωπος»¹⁸. Δηλαδή μέγα δημιουργημα εἶναι ὁ ἄνθρωπος! Μέγα!...

Καί στό βιβλίον τοῦ Ἰώβ λέει: «Τί γάρ ἐστίν ἄνθρωπος ὅτι ἐμεγάλυνας αὐτόν ἢ ὅτι προσέχεις τόν νοῦν εἰς αὐτόν;»¹⁹. Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος, πού τόν ἔκανες μέγα καί τόν προσέχεις;

Ὁ δέ 8ος Ψαλμός λέει: «ἠλάττωσας αὐτόν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους, δόξῃ καί τιμῇ ἐστεφάνωσας αὐτόν—δηλαδή τόν ἄνθρωπο— καί κατέστησας αὐτόν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου»²⁰. Δηλαδή τόν ἔκανες ἐλάχιστα κατώτερο ἀπό τοὺς ἀγγέλους, μέ δόξα καί τιμή τόν στεφάνωσες καί τόν ἐγκατέστησες πάνω σέ ὅλα τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου.²¹

Μάλιστα θά λέγαμε στό σημεῖο αὐτό ὅτι ἐκεῖνο τό «ἠλάττωσας αὐτόν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους» δέν ἀναφέρεται στό θέμα τῆς κατασκευῆς, ἀλλά σέ ἄλλο θέμα. Ἐκεῖνο πού ἔχω νά σᾶς πῶ μόνο εἶναι τό ἐξῆς.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι πλουσιότερος ἀπό τοὺς ἀγγέλους, γιατί οἱ ἄγγελοι εἶναι μόνο πνεύματα· δέν εἶναι καί σώματα. Δέν ὑπάρχει ὕλη στοὺς ἀγγέλους· εἶναι μέτοχοι μόνο τοῦ πνευματικοῦ κόσμου. Ὁ ἄνθρωπος μετέχει καί τοῦ ὑλικοῦ καί τοῦ πνευματικοῦ κόσμου καί εἶναι τό μεθόριον, δηλαδή ἐκεῖνο πού ἐνώνει, τόν πνευματικό μέ τόν ὑλικό κόσμο. Ἀφοῦ λοιπόν ὁ ἄνθρωπος περιεκτικά ἔχει καί σῶμα-ὕλη καί πνεῦμα,

18. *Παρ.* 20, 6.

19. *Ἰώβ* 7, 17.

20. *Ψαλμ.* 8, 6-7.

21. Βλ. Μάθημα 17ο, ὑπόσημ. 18, σελ. 130.

ἔχει καί τά δύο, ἄρα ἀπό τήν ἄποψη αὐτή ὁ ἄνθρωπος εἶναι πλουσιότερος καί ἀπό αὐτούς τούς ἀγγέλους.

Ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ νά πῶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ἀπό τήν ἄποψη αὐτή, εἶναι καί πλουσιότερος –τολμηρό αὐτό πού θά πῶ– καί ἀπό τόν ἴδιο τόν Θεό! Ἀλλά ὁ Θεός ντύθηκε τήν ἀνθρώπινη φύση, αὐτήν πού δημιούργησε, κι ἔτσι γίναμε εἰκόνα Του· δηλαδή πλούσιος Ἐκεῖνος, πλούσιοι κι ἐμεῖς.

Ὡστε λοιπόν ἡ ἀνθρώπινη κατασκευή ἔχει ἀξία, ναί! καί ἔχει μάλιστα τρομακτικά μεγάλη ἀξία, ὅπως, πρῶτα ὁ Θεός, παιδιά, θά δοῦμε τήν ἐρχόμενη Κυριακή.

Κυριακή, 3 Ἀπριλίου 1983